

UNES DESCRIPCIONS DEL CASTELL D'ARES (1575-1652)

PERE-ENRIC BARREDA

Una de les més afortunades conseqüències de la *difinición* de l'orde de Montesa de l'any 1573 que prescrivia que els nous comanadors fessen un inventari dels béns de cada comanda en el moment de prendre'n possessió ha estat la conservació en dits inventaris de descripcions més o menys detallades dels béns sitis de dites comandes en l'estat en què es trobaven al darrer terç del segle XVI i al llarg del segle XVII. Se'n conserven de totes les comandes del Maestrat, i així mateix de gran nombre d'edificacions com castells, torres, presons, etc. Cap d'elles, però arriba a tenir el detallisme descriptiu –sense arribar a l'exhaustivitat– a què arriben les referides al castell d'Ares.

S'estenen cronològicament entre els anys 1575 i 1689, i ens proporcionen un catàleg dels comanadors i de la data en què prengueren possessió del castell:

- 1575, 22 de maig - frare Jordi Vic
- 1579, 11 de gener - frare Jeroni d'Ixer
- 1581, 18 de juny - frare Francesc - Lluís Tallada (sense inventari)
- 1588 (sense data) - frare en Ferran d'Hospital
- 1609, 20 de febrer - frare en Felip Tallada
- 1619, 17 de juny - frare n'Àlvar de Castellví
- 1652, 13 de maig - frare en Joaquim Carroç de Centelles, marquès de Mirra

1674, 12 de desembre - frare en Jeroni Vives i Joan (administrador)

1689, 13 de març - frare en Pasqual de Villacampa Pueyo, cavaller

La llengua de les mateixes és el català fins l'any 1609, i després, pel fenomen de la castellanització burocràtica, el castellà, des de 1619. La descripció més detallada és la de 1609, tot i que no dóna la situació exacta de les cambres, i també ens val la de 1652, que es copia –amb lleugeres modificacions– els anys 1674 i 1689.

Amb tot, no sempre és fàcil orientar-se seguint aquests inventaris. No queda clara la situació de moltes cambres per la indefinició en que queda, per exemple, l'accés entre el pati d'armes i el passadís. L'única coincidència entre tots els inventaris és l'estat d'abandó absolut del castell i el perill evident del seu enrunament. El 1575 hom insisteix en la necessitat d'adobar les cobertes de volta, i el 1579 es veu com la pluja havia fet tals estralls que el castell era ja inhabitable. Tots els altres inventaris donen la mateixa sensació d'enrunament i abandó. Però tanmateix la forta estructura de la construcció ("obra romana i antiga", "dels antigors que diuen de Morvedre", "de molta fortalesa...", d'obres antigues de pedra picada i de volta... amb molts arcs i obres antigues romanes", "de piedra picada muy buena") li va permetre suportar el pas del temps.

* * *

La descripció és interessant com a testimoni d'època, però és pràcticament inútil si les seues dades no es poden comparar i concretar amb les que de ben segur s'obtidrien amb una excavació de les runes del castell. Comença per la barbacana, que tenia una porta d'accés molt vella, de fusta de pi, amb pany i clau i forrellat, amb tres frontisses. Abans d'arribar a la porta principal calia travessar una portada, passada la meitat de la barbacana. La porta principal era de fusta de pi, i tenia sis frontisses, anella, pany (per dins amb forrellat) i una barra travessera. La portada era de pedra picada i damunt tenia les armes dels Cardona –indici que els constructors foren els Templers—. Al damunt hi havia una campaneta amb una corda per a tocar a la porta. Passada la porta, hi havia una escala desfeta, amb grasades de pedra picada. Al final hi havia una piqueta per a beure els cavalls. Tot seguit, una altra portalada, que donava accés al pati d'armes i al passadís. Com a curiositat, els inventaris de 1609 i 1619 diuen que davall del castell hi ha una cova amb dues boques, una a l'est i l'altra a l'oest, tancades amb portes. Aquesta cova encara es pot veure.

El passadís tenia, entrant i a mà dreta, una altra portalada, amb una escala de pedra de tretze grasades, que donava pas a dues cambres. La primera, coberta de volta, i amb una cornisa al voltant, tenia una finestra que mirava a l'est. La segona també tenia la volta de pedra. Una cambreta petita, coberta de volta, eren les letrines. Es devia tractar de les cambres del castellà.

Tot seguit venia la capella, amb portalada de pedra picada, i un peu d'altar també de pedra, amb coberta de volta i finestra a llevant.

Després hi havia una cambra, amb portalada de pedra picada amb les armes de Cardona, amb dues espilleres i una finestra, amb volta de pedra.

Després, una cambreta, amb portalada petita de pedra, amb dues espilleres i coberta de volta.

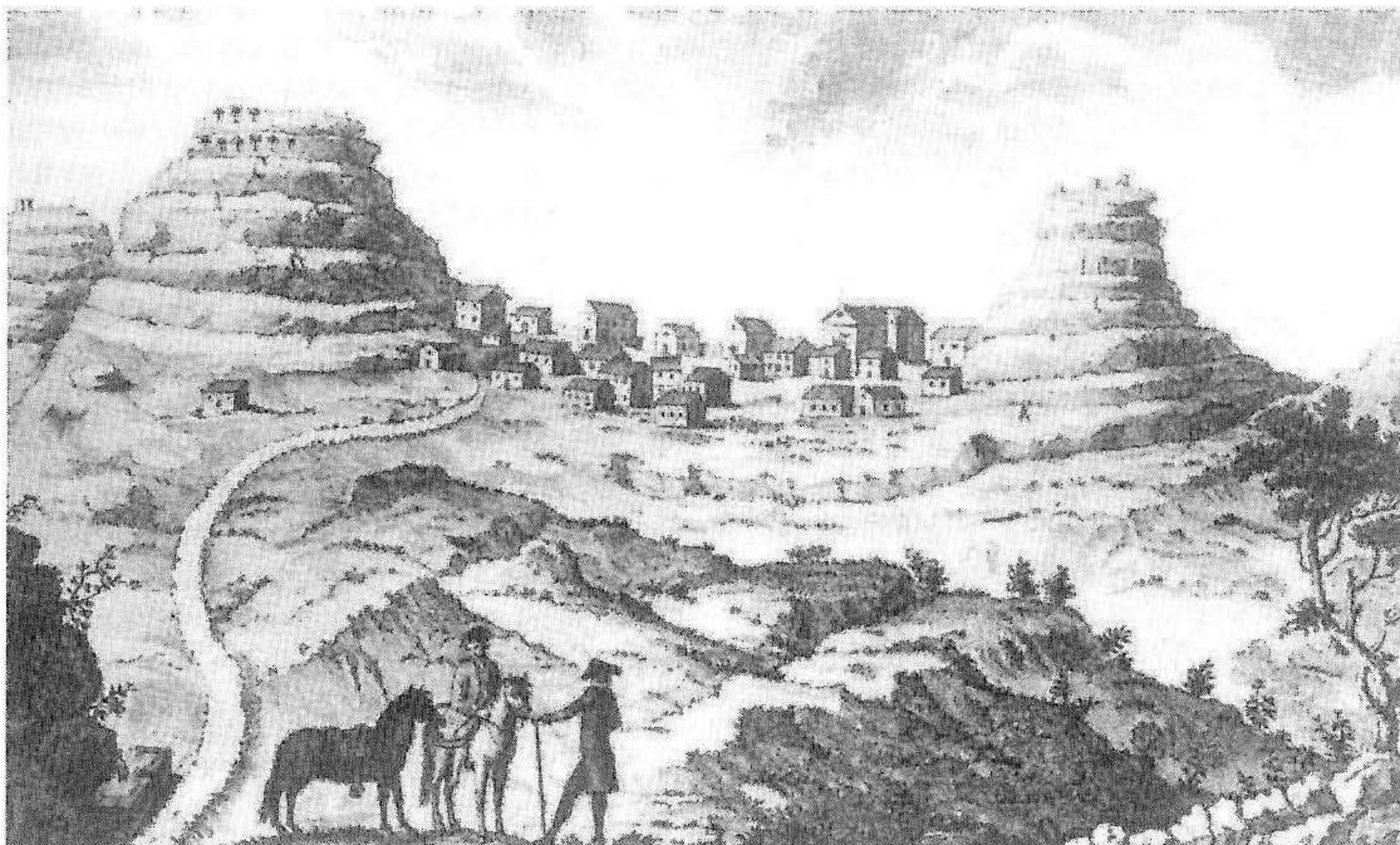
Després, una altra cambreta, amb portada de pedra i una espillera. Al seu costat, una trapa amb volta de pedra.

Al final del passadís hi havia un gran saló, amb portalada i volta de pedra, i després dues cambres, per on es passava a un pati amb una cisterna. Per un arc damunt de dalt de la cisterna s'accedia a una torre.

Al passadís hi havia una altra portada de pedra, amb unes grans escales que donaven a un saló, amb una finestra i volta i terra de pedra. A la meitat s'entrava a una cambreta amb una cisterna. Al fons hi havia una cambreta, i damunt unes escales de caragol amb 23 grasades que pujaven a una torre sobre la porta principal. Hi havia una porta a la muralla que permetia anar on eren, entre dos murons, les campanes.

El pati d'armes tenia tres portades i un forn. Aquelles tres portades donaven accés a vuit cambres. La primera portada tenia les armes dels Cardona, i donava pas a una cambra triangular, amb coberta de pedra. La segona donava pas a una cambra coberta de bigues de pi. A l'esquerra tenia altres dues cambres, la cuina i el menjador. El menjador tenia una escala de pedra d'onze grasades fins a una cambreta que semblava el rebost. A la dreta hi havia una portada quadrada d'una altra cambra. La tercera porta tenia la creu de Montesa entre dos cards, i era la presó, on hi havia dues anelles de ferro clavades a la paret.

No cal insistir en l'interès que per a l'arqueologia medieval tenen aquestes fonts, les úniques –que jo conega– sobre la disposició interna del castell d'Ares. A continuació es transcriuen fidelment les dites descripcions, tretes dels documents conservats en el lligall 889 (ara caixa 2342) de la secció del Clergat de l'Arxiu del Regne de València.

Vista de la villa de Ares del Mestre (Cavanilles, 1795)

Restes de la muralla i fortificacions del castell d'Ares

Textos

1

Inventari de 1575, ff. 2-2v.

1 Et primo hun castell en lo qual / no y.a sinó les portes principals y una porta en hun apartament ha.hon està la sisterna, ab les cubertes molt roynes, que segons se mostra totes s.esplomen, y que tenen necessitat de adobar.se dispaymentant.les y tornar.les a paymentar per a la conservació de dit castell, així matex y.foren atrobats dos campanes miganceres y una chiqueta. No.res.menys Anthoni Girona, lochtinent qui és estat de comanador, dix y.havia un vestiment y càlsers per a dir misa, lo qual s.enportà don Pedro Castellví y en après lo cobrà lo noble don Juhan Tallada, en poder del qual se creu que per.a huy està.

2

Inventari de 1579, ff. 2-3.

1 Et primo entrant en dit castell se ha vist y trobat una tavesa que antigament era sisterna, / la qual servix de presó, estant a man dreta una portalada de volta de pedra picada, obra antiga, qu.està derrohida, ab una escala de pedra picada que puja a tres aposentos de obra antiga de volta, arrohi-nats e inhabitables que tots s.esplomen.

2 Ittem al costat de dita porta una capella gran de pedra picada de volta, obra romana y antiga, molt principal, y desolada per no conrear.la y guardar.la com la obra o requerix y demana, ab dos campanes en lo terrat del dit castell y altres edificis antichs dels antigors, molt principals y consem-blants als edificis antichs dels antigors que diuen de Morvedre, tot que.s plou per la falta dels terrats, com dits terrats estiguen obrats de obra de pedra picada y totes les pedres diceparades unes de altres, y los dits terrats / fets una praderia de herbes per hon se plou tota la casa y cuberts de aquella, havent en dit castell tots los aposentos de molta fortaleza y molt

principals, de obres antigues de pedra picada y de volta, y de molta guixa, ab molts archs y obres antigues romanes, y tot derruhit, ab son pati y plaça en dit castell descubert, sens gerres ni vexeles ninguns.

3

Inventari de 1588, ff. 1-3.

1 E primo en lo castell de dita vila y comanda, lo qual fonc / [vist] ésser y estar de volta la major part, e inhabitable per ploure.s tot, y en aquell no haver.i més de la porta principal, e en lo quadro que està a part de la vila dos portes ab sos panys e claus, dins del qual quadro se troba hun tinellet de fusta molt roïn.

2 Item en la murada dos campanes miganes ab sos jous, molt roïns.

3 Item sobre la porta principal en la matexa muralla una campaneta chiqueta ab sa corda per a tocar a la porta.

4 Item en lo pati hun munt de cals molt aroïnat y fet terra.

5 Item en lo aposiento està après més a dins del loch hon estava la iglesia altre munt de cals, també ja perdut per ésser molt vell y ésser banyat, y en lo aposiento més adins una dotzena de / cabirons molt vells y roïns, los quals se diu són estats llevats de la cuberta de la torre del Colomer.

4

Inventari de 1609, ff. 2-3v.

1 Primerament, entrant en lo dit castell, fonch atrobada una porta de fusta de pi molt vella, ab son pany y clau y un forrellat, y clavada ab tres frontises rohins, per la qual se entra a la barbacana del dit castell.

2 Item fonch atrobada la porta principal del dit castell de pi molt vella, tancada ab son pany y clau, ab sis frontises de ferro groçes y grans, y a la part de dins ab una lloba y forrellat.

3 Item damunt la dita porta una portalada de pedra picada, y damunt de aquella unes armes esculpides dels Cardones.

4 Item entrant per dita porta fonch atrobada una escala / de pedra picada, desfeta y que no.s pot contar quants escalons té, al cap de la qual y.ha una pileta de pedra per a donar a beure los cavalls.

5 Item entrant més adins se troba una portalada de pedra picada, sense portes y la cuberta de volta de pedra.

6 Item entrant a man dreta se troba una altra portalada de pedra picada sense portes, per la qual se puja a dos aposentos per una escala de tretse escalons de pedra, y entrant en lo primer aposento fonch vista y atrobada una finestra sense portes, la qual està al llevant, y la cuberta de volta de pedra picada ab una cornisa de pedra al arrededor de dit aposento, y entrant en lo altre aposento fonch atrobada una portalada de pedra sense porta, y dins de dit aposento y.havia una finestra sense portes, la cuberta de volta de pedra.

7 item fonch atrobat un aposentet sense porta, ab la cuberta de pedra picada de volta, en lo qual estan les necessàries.

8 Item entrant en altre aposento fonch atrobada la portalada de pedra picada y sense portes, lo qual servia de església, y.ha un banch sense ymage de pedra y la cuberta de volta de pedra, y una finestreta a la part de llevant sense portes, y també fonch atrobada una campaneta gica feta tres troços, la qual servia per.a tocar a la porta.

9 Item entrant per altre aposento fonch atrobada una portalada de pedra picada ab les armes dels Cardones, y dins dit aposento y havia dos espilleres y una finestra sense portes, la cuberta de volta de pedra y lo payment derruhit y ab senyals que quant plou cauhen / goteres de aygua de la cuberta de volta.

10 Item fonch atrobat un aposentet ab una portalada de pedra gica, la cuberta de volta de pedra y sense portes, y dins dit aposentet dos espilleres.

11 Item altra portalada per la qual se entra dins de un aposento gich, tot derruhit, y no.y havia portes, sinó dins del dit aposento una espillera, y al cantó del dit aposento una trapa ab la cuberta de bòveda de pedra.

12 E proceguint dit inventari hixqueren al pati de dit castell, y entrant en un aposento fonch atrobada una porta de pi molt vella sense clau, y lo aposento triangulat, y damunt la porta les armes dels Cardones y la cuberta de dit aposento de pedra.

13 Item entrant en altre aposento fonch atrobada una portalada de pedra, la porta de pi molt vella y la cuberta de dit aposento de biguetes de pi molt velles.

14 Item entrant a mà esquerra foren atrobats dos aposentos sense portes, la hu que servia de cuyna y lo altre de menchador, tots dirruhits, y per lo dit menchador se puja, per una escala de pedra que té onze escalons, a un aposentet que pareixia rebost, ab lo payment de fusta y la cuberta de biguetes, tot derruhit y sense porta.

15 Item entrant a man dreta se entra per una portalada quadrada de algeps sense porta a un aposento tot dirruhith, axí la cuberta com lo payment.

16 Item més fonch trobat un portal ab la creu de Nostra Señora de Montesa entre dos carts, per lo qual se entra dins de un aposento, a hon hi havia dos anelles de ferro clavades en la paret, y servix dit aposento de presó.

17 Item pujant per una escala que.y ha tretze escalons / de pedra se munta a dos aljups, tots dirruhits y derrocats, ab dos archs de pedra sense cuberta.

18 Item fonch atrobat un altre aposento ab la portalada de pedra picada, la cuberta de bóveda y lo payment de pedres picades, al qual se puja per dos escalons de pedra.

19 Item pujant per una escala que y.ha vint.y.tres escalons de pedra se puja a la torre, a hon estan les campanes del castell

y foren atrobades dos campanes giques, la una en terra, que lo ayre la havia derrocada del muro hon estava, la altra ab son bastiment entre dos murons, y lo trespol és de pedra picada.

20 Item fonch atrobada davall lo dit castell una cova ab dos boques, la una sol exint y la altra sol ponent, y cada boca ab sa porta de pi vella ab son pany y clau.

5

Inventari de 1619, ff. 4-4v.

1 Item subiendo al castillo de dicha villa se halla la puerta de la barbacana de dicho castillo, con dos puertas de cerradura y llave de hierro, todo viejo.

2 Item la barbacana de dicho castillo, muy derruhida y casi en tierra.

3 Item la murada, pared y cuerpo de dicho castillo es todo de piedra picada muy buena.

4 Item las puertas del castillo estan con seys frontizas de yerro con sus cerraduras y llaves de balda y cadenado, todo viejo.

5 Item dentro del castillo sa hallaron nueve aposentos sin puertas, la pared de los quales y bóveda eran de piedra picada muy buena, con ventanas sin puertas tespeladas.

6 Item otro quarto de cinco aposentos con las paredes de cal y canto y cubierta de fusta, casi en tierra cahidos.

7 Item entre dos murones de dicho castillo se hallaron dos campanas medianas, la una buena, y la otra consentida.

8 En el qual castillo por baixo dél havia una cueva que passava de parte a parte con dos puertas, la una con llave y la otra sin ella, todo viejo.

6

Inventari de 1652, ff. 2-3.

1 Primeramente, habiendo subido al castillo de dicha villa, que lo es de dicha encomienda, fue hallada en él una puerta buena, bien que usada, con un ferraje y

llave, la qual puerta estava antes de entrar en la barbacana de / dicho castillo.

2 Otrosí, más arriba de la mitad de dicha barbacana ay una portada, la qual está sin puertas.

3 Otrosí, más arriba al cabo de dicha barbacana está la puerta principal de dicho castillo, y ésta es usada y tiene seis frontizas, una aldaba o anilla grande, dos serrajas con sus llaves y un cerrojo grande, que cierra el postigo de dicha puerta, que es muy pequeño por parte de dentro, y una tranca o barra travezera de madera la puerta.

4 Otrosí, entrando más adentro de dicha puerta y entrando a hun descubierta grande, dicho la plaça de armas del castillo, ay tres portadas sin puertas algunas, por las quales se entra a ocho aposentos o estancias, los quales aposentos estan todos derruhidos de cubiertas y suelos, y en uno de aquellos ay dos maderos rendondos medio estillados, y todas las ventanas de dichos aposentos se hallan y están sin puertas alguns ni bastimentos.

5 Otrosí, en dicha plaça de armas hay un poco de lienço de pared caydo.

6 Otrosí, en dicha plaça de armas ay un horno, el qual está todo tan mal aparejado que no puede servir.

7 Otrosí, saliendo de la dicha plaça de armas ay un corredor o pasadizo y al medio dél ay una portada sin puertas, por donde se entra a un aposento que es donde solía estar la iglesia, dentro del qual sólo se halla una peaña de altar de cal y canto, y no ay retablo alguno, y las paredes, cubierta y suelo están enteras, si bien muestra lloverse algún tanto.

8 Otrosí, al cabo de dicho corredor o pasadizo ay otra portada sin puertas por donde se entra a un salón grande, y contiguos a aquél ay dos aposentos con sus portadas sin puertas, y todos los edificios de aquellos están enteros y al

cabo de estos dos aposentos ay un descubierta donde ay / una sisterna, encima de la qual ay una arcada o arco de piedra que denota haver en algún tiempo cubierta encima y por arriba de dicho arco se pasa a un torreón de dicho castillo, el qual tiene un aposento sin puertas, y las paredes y suelo dél están enteras.

9 Otrosí, volviendo al dicho corredor o passadizo ay una portada de piedra muy derruhida y sin puerta, donde ay una escalera grande, y al cabo della un salón con una ventana sin puertas, las paredes del qual, suelo y cubiertas son de piedra y están enteras, y al medio de dicho salón ay una portada por donde se entra a un aposento pequeño, el cual tiene las paredes, suelo y cubierta enteras, dentro del qual ay una sisterna en la qual no puede antrar agua por estar los arcaduzes rompidos y estar esventada.

10 Otrosí, entrando más adentro ay una escalerilla, y al pie d.ella otro aposento pequeño, y por dicha escalerilla o caracol se sube a un torreón que cahe sobre la puerta principal de dicho castillo, el qual torreón tiene un pedaço despaymentado y un lienço del parapeto y almenas derribado.

11 Otrosí, por la puerta que sale a la muralla se va a un puesto de dicha muralla donde hay dos campanas medianas, la una de las quales está buena y entera, y la otra está abierta.

12 Finalmente, toda la muralla está entera, menos el pedaço de lienço que se ha dicho arriba de la plaça de armas y algunos pedaços de parapetos y almenas que están derribados y derruidos, advirtiéndose como lo está que en todo el dicho castillo no ay más puertas ni ventanas de madera que las dos que se advierten de principio, y que todas las cubiertas necesitan de recorrellas y reparallas, porque todas se llueven y la atravieza el agua por estar aquellas mal paymentadas en muchas partes, y las paredes se van amerando del agua por dicha razón.

1 Primeramente, subiendo al castillo de dicha villa, que lo es de dicha encomienda, fue allado en él una puerta rompida sin serroja y llave, la qual está antes de entrar en la barbacana de dicho castillo, teniendo aquella la branca de la puerta medio en tierra.

2 Otrosí, más arriba de la metat de dicha barbacana ay una portalada, lo arco sin puertas.

3 Otrosí, más arriba al cabo de dicha barbacana está la puerta principal de dicho castillo, la qual es de madera y está usada y tiene seis frontijas / y una anilla grande, y un serrojo que sierra el postigo de dicha puerta, y una tranca por parte de dentro.

4 Otrosí, más adentro y entrando a hun descubierta grande, dicho la plaça de armas del dicho castillo, ay tres portadas o arcos sin puertas, por las quales se entra a ocho aposentos o estancias, los quales estan todos derruhidos de cubiertas y suelos, y las ventanas de aquéllos están sin puertas algunas ni bastimentos.

5 Otrosí, en dicha plaça de armas hay un pedaço de lienço de pared caido.

6 Otrosí, en dicha plaça de armas ay un orno, el qual está todo tan mal aparejado que no puede servir.

7 Otrosí, saliendo de la dicha plaça de armas ay un corredor eo pasadizo / y al medio dél ay una arcada sin puertas por donde se entra a un aposento que es donde solía estar la iglesia, dentro del qual sólo se halla una peaña de altar de cal y canto, y no ay retablo alguno, y las paredes, cubierta y suelo están enteras, y la cubierta muestra lloverse algún tanto.

8 Otrosí, al cabo de dicho corredor o pasadizo ay otra arcada sin puertas por donde se entra a un salón grande, y contiguos a aquél ay dos aposentos con sus puertas o arcos, sin puertas, y todos los

edificios de aquellos están enteros, pero las cubiertas todas se llueven, y al cabo de estos dos aposentos ay un descubierta donde ay una sisterna, encima de la qual / ay una arcada o arco de piedra que denota haver en algún tiempo cubierta encima, y por arriba de dicho arco se passa a un torreón de dicho castillo, el qual tiene un aposento sin puertas y las paredes y suelo dél están enteras, pero al parecer se llueven.

9 Otrosí, bolviendo al dicho corredor o pasadizo ay una portalada o arco de piedra muy derruyda, sin puertas, donde ay una escalera grande, y al cabo de aquélla un salón con una ventana sin puertas, las paredes del qual, suelo y cubiertas son de piedra y están enteras y al medio de dicho salón ay una puerta o arco por donde se entra a un aposento pequeño, el cual tiene las paredes, suelo y cubierta enteras, cuya cubierta denota lloverse, y dentro del qual ay una sisterna en la qual no puede entrar agua por estar los arcaduzes rompidos y estar esventada.

10 Otrosí, entrando más adentro ay una escalerilla, y al pie de ella otro aposento pequeño, y por dicha escalerilla o caracol se sube a un torreón que cae sobre la puerta principal de dicho castillo, el qual torreón tiene un pedazo despaimentado y un lienço del parapeto y almenas derribado.

11 Otrosí, por la puerta que sale a la muralla se va a un puesto de / dicha muralla donde hay una campana mediana, buena y entera.

12 Toda la muralla está entera, menos el pedaço de lienço que se a dicho arriba de la plaça de armas y algunos pedaços de parapetos y almenas que están derruhidos, advirtiendo como lo está que en todo el dicho castillo no ay más puertas ni ventanas de madera que las dos que advirtieron al principio, y que todas las cubiertas necessitan de recorrellas y reparallas porque todas se llueven y las atraviessa el agua por estar aquellas mal paymentadas,

y las paredes se van abriendo de la agua por dicha razón.

8

Inventari de 1689, ff. 2v-4.

1 Primeramente, subiendo al castillo fue hallado en él una puerta rompida sin serraja y llave, la qual está antes de entrar en la barbacana de dicho castillo, teniendo aquella la branca de la puerta medio en tierra.

2 Otrosí, más arriba a la metat de dicha barbacana está la puerta principal de dicho castillo, la qual es de madera y está usada y tiene seis frontissas y una anilla grande, y un serrojo que sierra el postigo de dicha puerta, y una tranca por parte de adentro.

3 Otrosí, más adentro y entrando a hun descubierta grande dicha la plaça de armas del dicho castillo ay tres portales o arcos sin puertas, / por las quales se entran ha hocho aposientos o instancias, los quales estan todos derruhidos de cubiertas y suelos, y las ventanas de aquéllos están sin puertas algunas ni bastimentos.

4 Otrosí, en dicha plaça de armas hay un pedaso de lienço de pared caído.

5 Otrosí, en dicha plaça de armas ay un orno, el qual está todo tan mal aparejado que no puede servir.

6 Otrosí, saliendo de la dicha plaça de armas ay un corredor eo pasadisso y al medio de él ay una arcada sin puertas, por donde se entra a un aposiento que es donde solía estar la iglesia, dentro del qual sólo se halla una peaña de altar de cal y canto, y no ay retablo alguno, y las paredes, cubierta y suelo están enteras, y la cubierta muestra allarse derruhida, pues llueve algún tanto.

7 Otrosí, al cabo de dicho corredor o pasadiso ay otra arcada sin puertas, por donde se entra a un salón grande, y contiguo ad aquél ay dos aposientos con sus portadas eo arcos sin puertas, y todos los edificios de aquella están enteros, pero las

cubiertas todas se llueven, y al cabo de estos dos aposientos ay un descubierta donde ay una sisterna, ensima de la qual ay una arcada o arco de piedra que denota haver en algún tiempo cubierta ensima / y por arriba de dicho arco se passa a un torreón de dicho castillo, el qual tiene un aposiento sin puertas y las paredes y suelo de él están enteras, pero al parecer se llueven.

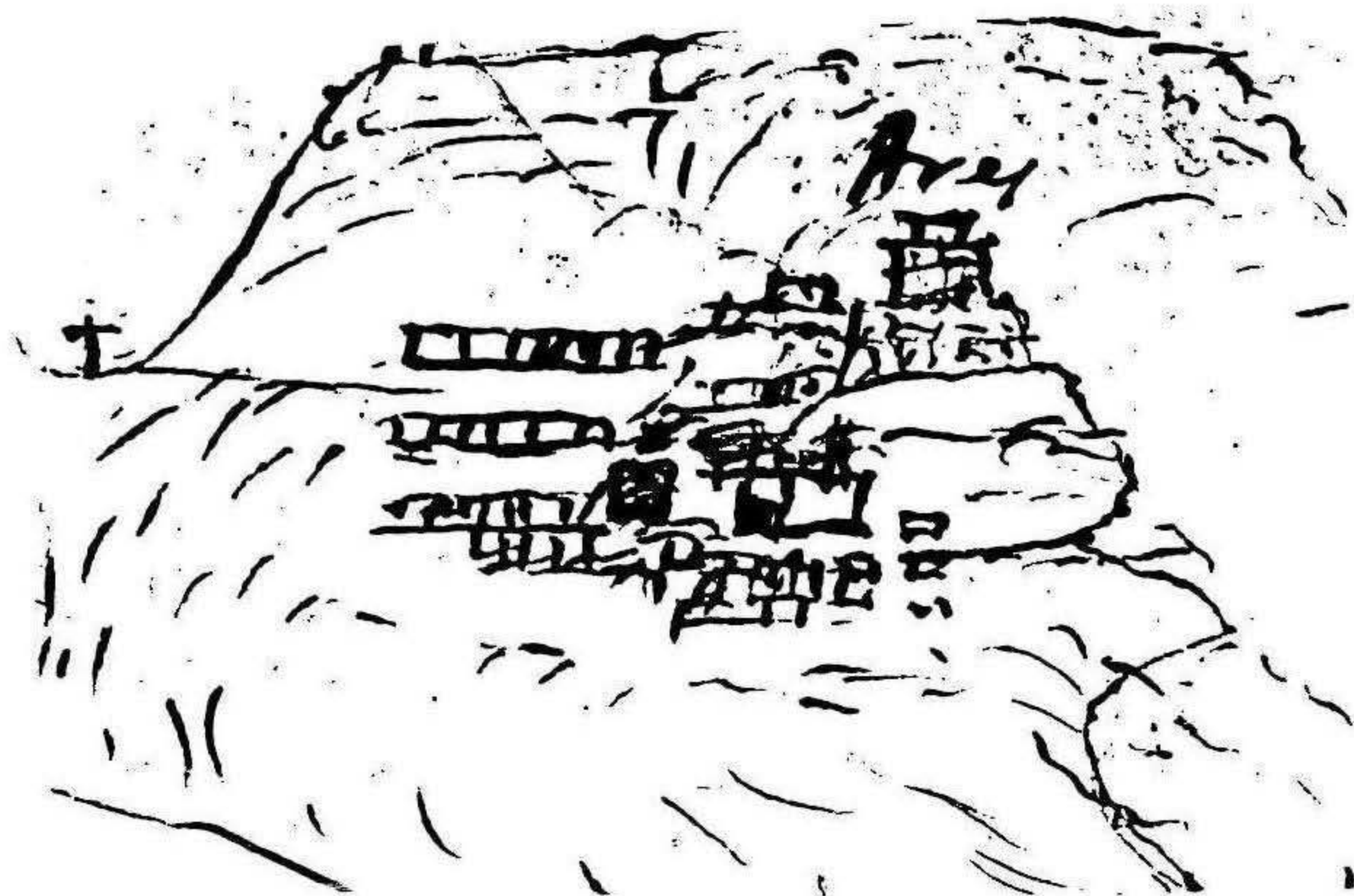
8 Otrosí, bolviendo al dicho corredor o pasadizo ay una portalada o arco de piedra muy derruhida, sin puertas, donde ay una escalera grande, y al cabo de aquélla un salón con una ventana sin puertas, las paredes del qual, suelo y cubiertas son de piedra y están enteras, y al medio de dicho salón ay una puerta o arco por donde se entra a un aposiento pequeño, el cual tiene las paredes, suelo y cubierta enteras, cuya cubierta denota allarse dispuesta para lloverse, y dentro del qual ay una sisterna, en la qual no puede entrar el agua por estar los arcaduses rompidos y está rebentada.

9 Otrosí, entrando más adentro ay una

escalerilla, y al pie de ella otro aposiento pequeño, y por dicha escalerilla y caracol se sube a un torreón que cae sobre la puerta principal de dicho castillo, el qual torreón tiene un pedaso despaymentado y un lienço del parapeto y almenas derribadas.

10 Otrosí, por la puerta que sale a la muralla se va a un puesto de dicha muralla donde ay una campana mediana, buena y entera./

11 Toda la muralla está entera, menos el pedaso de lienço que se ha dicho arriba de la plaça de armas y algunos pedasos de parapetos y almenas que están derribadas, advirtiendo como lo está que en todo el dicho castillo no ay más puertas ni ventanas de madera que las dos que advirtieron al principio, y que todas las cubiertas necessitan de recorrellas y reparallas porque todas se llueven y las atraviessa el agua por estar aquellas mal paymentadas, y las paredes se van amerando del agua por dicha razón.

Il·lustració: Esboç del castell i vila d'Ares, per Mossèn Josep Bellés de Culla (any 1763)

Apèndix -

La delimitació entre Ares i Vilafranca (1294)

En un passat treball –publicat en el *Butlletí* núm. 40– tractava la delimitació del castell d'Ares amb el de Morella feta l'any 1294, a causa d'una orde de Jaume II al batlle general del Regne. En aquesta partició apareixia el següent paràgraf:

35 item ex alia parte termini dicti castris de Ares dividuntur et terminantur cum loco de Vilafranca, prout continetur in quibusdam cartis divisis per alphabetum inde factis per Petrum de Libiano baiulum generalem Regni /61/ Valencie pro parte nostra, et per Petrum de Vinatea de Morella pro parte nobilis Artaldi de Alagon et Blasii de Alagon.

que, evidentment, remet a un altre document. Aquest document es va redactar a Ares el 18 de setembre de 1294, i encara es conserva (AHN, Ordes Militars, Montesa, pergami 510-P), tot i que és mutilat parcialment al seu marge esquerre i presenta dues raspatures que impedeixen llegir-ne el text. Comença amb les ordres i procures dels personatges (el primer actua per manament del rei, que s'inclou, el segon per procura dada a Lleida el 15 d'agost de dit any, que també s'inclou), i tot seguit va la delimitació, feta amb la participació de Domingo Morell i Joan de Megaló, veïns de Vilafranca, i de Domingo Pérez (amb el càrrec d'*herbejador*) i Mateu Fabregat, veïns d'Ares, i en presència de Sanç *Alberit* (sic), i Goçalbo de Xulve, per Vilafranca, Pere Ros i Arnau Guitard, per Ares, i autoritzada per Bernat Borràs, *notari públich d'Ares*.

El mutilat text de la partició és el següent (els punts suspensius donen idea del tamany de cada llacuna):

1 posaren mulló bax dejús lo colat de Benafebus entre .ii. foyes, la una del terme d.Ares e l.altra del de Vilafranca,

2 [e d.aquí va] a un altre mulló prop d.aquest que posaren [en vista del barranch de] Solanelles,

3 e va a ferir a un altre mulló qui és / assats en mig del dit barranch,

4 e d.aquí va a ferir a un altre mulló prop d.aquest qui és dejús lo maior marge pus prop,

5 e d.aquí va cingla cingla del marge [... ..] al mulló qui és posat e.l som de la roca qui [... ..] mas d.en Centelles,

6 e. d.aquí va a ferir a un mulló / qui és posat en la peça d.en Pere Bardela,

7 e d.aquí va a ferir a un mulló qui és posat e.l marge pus prop,

8 e d.aquí va a ferir a un mulló qui és posat en la ora [... .. peç]a d.en Bardela,

9 e d.aquí va a ferir a un mulló qui és posat prob lo camí de Vilafranca en vista de Solanelles, /

10 e d.aquí va a ferir a un mulló vel qui és en la loma d.en Bernat Fabregat,

11 e d.aquí va a ferir a un mulló qui és posat en lo barranch en la punta en la onor d.en [... ..],

12 e d.aquí va baranch baranch en tro a un mulló qui és posat en la punta de les roques entre la onor de / na Balaguera e de Domingo Escuder,

13 e d.aquí va a ferir a un mulló qui és posat entre la onor de na Balaguera e d.en Pasqual Escuder,

14 e del dit mulló va a ferir al [barranch de] nella e baranch baranch puje sobre la font de la Mola,

15 e de la Mola va a ferir a un mulló qui és posat prop / un cirer bort.

Per tant, els límits entre Ares i Vilafranca serien el collet de Benafebus (núm. 22, en l'esmentat treball; ara Arriello, de 1.315 m.), el barranc de Solanelles (rambla del Pla de la Canada), la lloma del mas d'en Centelles (un dels actuals masos de Cabestany o d'Asnar, terme de Vilafranca), la sort d'en Pere Bardella, el camí de Vilafranca (pel Pla de la Canada, núm. 23), la lloma d'en Bernat Fabregat (terme d'Ares), un barranc (el de Pedrafita, núm. 24), les sorts de na Balaguera, de Domingo i de Pasqual Escuder, un altre barranc (el que davalla vers el Molí de Pitarc), la font de la Mola (núm. 25: es pot identificar la font de la Calçada de Meder de què parla la Carta de Població de Benassal amb aquesta font de la Mola), i la mateixa mola (núm. 26: no la d'Ares, sinó una estribació de 1.241 m. de la mola del Vilar –de 1.315 m.–, fita comú d'Ares, Benassal i Vilafranca).